

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Навчально-науковий інститут філології та історії
Кафедра історії

СИЛАБУС навчальної дисципліни *Формування націй у східних слов'ян та розгортання українсько-російського протистояння в XV - XXI ст.*

Код дисципліни	
Освітній рівень	перший (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	вибіркові навчальні дисципліни (дисципліни вільного вибору бакалавра)
Галузь знань	А «Освіта»
Спеціальність	А4 Середня освіта
Предметна спеціальність	А4. 03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Обсяг дисципліни	4 кредити ECTS (120 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, практичні заняття
Форми контролю	Залік

Інформація про викладачів

Викладач	Крижанівський В. М. к. і. н., старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання
Контактний телефон	0978178784
E-mail:	vitkryzh@ukr.net
Профайл викладача	http://nnifi.gnpu.edu.ua/kryzhanivsky/
Консультації	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі консультації через електронну пошту.

м. Глухів 2025

1. Анотація курсу

Дисципліна «Формування націй у східних слов'ян та розгортання українсько-російського протистояння в XV - XXI ст.» є необхідною складовою вивчення комплексу дисциплін, присвячених сучасним соціогуманітарним підходам та напрямкам дослідження. Вона орієнтована на розширення діапазону знань студентів про дослідження процесу націотворення в Східній Європі в добу пізнього середньовіччя та модерну.

Місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців: дисципліна належить до циклу дисциплін вільного вибору студента, форма контролю – залік у VIII семестрі. Міждисциплінарні зв'язки даної дисципліни виходять на дисципліни «Історія України», «Історіографія та джерелознавство історії України».

Мета: сформувати в студентів розуміння особливості протікання процесу націотворення в Східній Європі в розгортання українсько-російського протистояння в XV - XXI ст.

Завдання:

- формувати у бакалаврів системні знання про особливості процесу націотворення в Східній Європі в добу пізнього середньовіччя та модерну;
- домогтися розуміння студентами розгортання українсько-російського збройного протистояння в XV - XXI ст.;
- ознайомити студентів з сучасною історіографією проблеми.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Володіння культурою мовлення, здатність до сприйняття, узагальнення інформації;

ЗК 2. Готовність до кооперації з колегами, роботи в колективі;

ЗК 3. Прагнення до саморозвитку, підвищення кваліфікації та майстерності;

ЗК 4. Постановки цілей та визначення шляхів їх досягнення.

Фахові компетентності спеціальності:

ФК 1. Уміння розглядати історичні явища та процеси в розвитку та конкретно-історичних умовах певної епохи;

ФК 2. Використовувати розроблену періодизацію зміни світоглядних парадигм як засіб пізнання відповідної епохи;

ФК 3. Співвідносити історичні явища, процеси з географічним положенням відповідних політичних, економічних, торгівельних інтелектуальних центрів відповідних країн та регіонів;

ФК 4. Вміння студентів працювати з історіографічною та актовою спадщиною;

ФК 5. Вміння критично аналізувати, порівнювати, оцінювати творчу спадщину мислителів різних епох;

ФК 6. Вміння студентів формувати усні та письмові висловлення щодо історичних фактів, історичних постатей та історичних теорій.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Знати закономірності поступу людських спільнот та цивілізаційних блоків в науковій та культурно-освітній сфері епохи модерну.

ПРН 2. Знати напрацювання вітчизняних та зарубіжних мислителів з питання розробки моделей інтерпретації історіографічної та джерелознавчої спадщини.

ПРН 3. Уміння застосовувати історичні документи, напрацювання відомих істориків при аналізі соціально-економічного, суспільно-політичного, культурно-освітнього поступу людських спільнот та цивілізацій епохи модерну.

ПРН 4. Застосовувати сучасні теоретико-методологічні напрацювання при аналізі рівня інформаційного потенціалу вітчизняної та зарубіжної історіографічної традиції та джерельної спадщини.

ПРН 5. Здатність вибирати та класифікувати історіографічну спадщину та джерельну базу з метою розкриття її інформаційного потенціалу при побудові моделей поступу людських спільнот в політичній, економічній та культурно-ідеологічній сферах.

ПРН 6. Здатність виокремлювати та аналізувати фактори природного, особистісного характеру, що впливають на трансформацію суспільно-політичних, соціально-економічних відносин в суспільствах різних епох.

ПРН 7. Здатність оцінювати важливість використання історіографічної спадщини та джерельної бази в навчальному процесі та науково-дослідній діяльності.

ПРН 8. Володіти діловим мовленням; знати основні ідіоматичні вирази ділової української та іноземної мови; застосовувати здобуті професійні та комунікативні навички для презентації результатів власних педагогічних та історичних досліджень та досліджень.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання: вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення, крім загальнонавчаних програм і операційних систем.

2. Організація навчання:

Структура курсу

Назва теми	Кількість годин, відведених на:			
	Аудиторні заняття		Самостійна робота аспірантів (СРА)	Індивідуальна робота (ІРА)
	лекції	практичні (семінарські)		
Змістовий модуль I. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в XV – перша половина XVII ст.				
Тема 1. Вступ. Процес націотворення в північно-східних князівствах колишньої Руської землі в XVст.	4		9/12*	
Тема 2. Процес націотворення на теренах Королівства Польського та Великого князівства Литовського	4		9/12*	
Тема 3. Московсько-литовсько-польські війни кінця XV -- початку XVII ст.		4	9/12*	
Змістовий модуль II. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в другій половині XVII – початку XX ст.				
Тема 4. Формування «козацької нації» в другій половині XVII – XVIII ст.		4	9/12*	
Тема 5. Інтеграція українських земель в склад Російської та Австрійської імперії й особливості ідентичності місцевого населення		4	9/12*	
Тема 6. Українське національне відродження середини XIX – початку XX ст.	4	2	9/13*	
Змістовий модуль III. Українсько-російське протистояння в XX – початку XXI ст.				
Тема 7. Українські націотворчі проекти першої третини XX ст.		4*	9/13*	
Тема 8. Українська нація в 1930-х – 1980-х рр.	4		9/13*	
Тема 9 Українська нація в добу незалежності та протистояння з російським імперіалізмом	4	2	8/13	

Разом за I семестр	20/4*	20/4*	80/112*	
---------------------------	--------------	--------------	----------------	--

Зміст лекційного курсу (2 семестр)

Номер теми	Перелік тем лекцій, їх анотації*	Кількість годин	
		денна	заочна
Змістовий модуль I. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в XV – перша половина XVII ст.			
1.	Вступ. Процес націотворення в північно-східних князівствах колишньої Руської землі в XVст. 1. Проблема давньоруської народності/народностей. 2. Концепція «московської» «Руської землі». 3. Проблема ідентичності населення теренів північно-східної Русі.	4	
2.	Тема 2. Процес націотворення на теренах Королівства Польського та Великого князівства Литовського 1. Проблема інтеграції українських земель в склад ВКЛ. 2. Русько-литовсько-польські відносини. 3. Церква, держава та суспільство.	4	
Змістовий модуль II. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в другій половині XVII – початку XX ст.			
3	Тема 6. Українське національне відродження середини XIX – початку XX ст. 1. Доба романтизму та формування ідейного підґрунтя українського національного відродження. 2. В. Антонович та М. Грушевський та їх вклад в розробку нової концепції минулого України. 3. Формування нової концепції «української нації»	4	
Змістовий модуль III. Українсько-російське протистояння в XX – початку XXI ст.			
4.	Тема 8. Українська нація в 1930-х – 1980-х рр. 1. Концепція української радянської нації. 2. Дисидентський рух та альтернативна модель української нації.	4	
5.	Тема 9 Українська нація в добу незалежності та протистояння з російським імперіалізмом 1. Російський імперіалізм та його бачення «українського питання». 2. Концепція «української нації» початку XXI ст. 3. Українсько-російська війна в російському та українському наративі.	4	
Разом за II семестр		20	4

Зміст семінарських (практичних) занять (2 семестр)

Номер теми	Тема семінарського (практичного) заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
Змістовий модуль I. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в XV – перша половина XVII ст.			
1.	Тема 3. Московсько-литовсько-польські війни кінця XV – початку XVII ст. 1. Литовсько-московська війна 1492 – 1494 рр. 2. Литовсько-московська війна 1500 – 1503 рр. 3. Литовсько-московська війна 1507 – 1508 рр. 4. Литовсько-московська війна 1512 – 1522 рр. Литовсько-московська війна 1534 - 1537 рр.	4	
Змістовий модуль II. Історія ментальності і школа «Анналів». Історична антропологія в Німеччині: Alltagsgeschichte. Історична антропологія в Італії: microstoria			
2.	Тема 2. Формування «козацької нації» в другій половині XVII – XVIII ст. 1. Формування концепції «козацької нації» 2. Інтеграція українських земель в склад Російської імперії та трансформація ідентичності.	4	
3.	Тема 3. Інтеграція українських земель в склад Російської та Австрійської імперії й особливості ідентичності місцевого населення 1. Ідентичність населення України в складі Російської імперії. 2. Ідентичність населення України в складі Австрійської імперії.	4	
	Тема 4. Українське національне відродження середини XIX – початку XX ст. 1. Українське національне відродження та театральне мистецтво. 2. Українське національне відродження та вітчизняна белетристика.	2	
Змістовий модуль III. Українсько-російське протистояння в XX – початку XXI ст.			
6.	Тема 5. Українські націотворчі проекти першої третини XX ст. 1. Український монархічний національний проект. 2. Український ліворадикальний національний проект.	4	
7.	Тема 6 Українська нація в добу незалежності та протистояння з російським імперіалізмом 1. Російський імперіалізм у вітчизняних ЗМІ. 2. Російський імперіалізм у ЗМІ країни агресора. 3. Російський імперіалізм в ЗМІ Європи та Америки	2	
Разом за II семестр		20	4

Зміст самостійної роботи

№	Теми самостійної роботи	Кількість годин	
Змістовий модуль I. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в XV – перша половина XVII ст.			
Тема 1.	Тема 1. Вступ. Процес націотворення в північно-східних князівствах колишньої Руської землі в XVст. 1. Опрацювати лекційний матеріал 2. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 3. Скласти словник основних термінів і понять	9	12
Тема 2.	Тема 2. Процес націотворення на теренах Королівства Польського та Великого князівства Литовського 1. Опрацювати лекційний матеріал. 2. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 3. Скласти словник термінів і понять 4. Проаналізувати суть термінів до теми.	9	12
Тема 3.	Тема 3. Московсько-литовсько-польські війни кінця XV -- початку XVII ст 1. Підготуватись до практичних занять 2. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 3. Скласти словник термінів і понять 4. Визначити особливості перебігу Лівонської війни.	9	12
Змістовий модуль II. Націотворчі процеси в східнослов'янському світі в другій половині XVII – початку XX ст.			
Тема 4.	Тема 4. Формування «козацької нації» в другій половині XVII – XVIII ст. 1. Підготуватись до практичних занять 2. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 3. Скласти словник термінів і понять 4. Розглянути приклади дослідження проблеми «козацької нації» в історіографії	9	12
Тема 5.	Тема 5. Інтеграція українських земель в склад Російської та Австрійської імперії й особливість ідентичності місцевого населення 1. Підготуватись до практичних занять 2. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 3. Скласти словник термінів і понять 4. Охарактеризувати значення поняття «інтеграція», користуючись науковою літературою 5. Проаналізувати версії співвідношення локальної та загальноімперської ідентичності.	9	12
Тема 6.	Тема 6. Українське національне відродження середини XIX – початку XX ст. 1. Опрацювати лекційний матеріал 2. Підготуватися до практичних занять 3. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 4. Скласти словник термінів і понять	9	13
Змістовий модуль III. Українсько-російське протистояння в			

XX – початку XXI ст			
Тема 7.	Тема 7. Українські націотворчі проекти першої третини XX ст. 1. Підготуватись до практичних занять 2. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 3. Скласти словник термінів і понять 4. Проаналізувати проблему українських націотворчих проектів першої третини XX ст.	9	13
Тема 8.	Тема 8. Українська нація в 1930-х – 1980-х рр 1. Опрацювати лекційний матеріал 2. Підготуватись до практичних занять 3. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу 4. Скласти словник термінів і понять	9	13
Тема 9	Українська нація в добу незалежності та протистояння з російським імперіалізмом 1. Опрацювати лекційний матеріал 2. Підготуватись до практичних занять 3. Опрацювати рекомендовані джерела та літературу Скласти словник термінів і понять	8	13
Разом за II семестр		80	112 *

Система оцінювання

3.1. Рейтинг здобувача з курсу складається з балів, що він отримує за:

- виконання завдань до семінарських занять;
- виконання ІНДЗ (у формі реферативного дослідження із теми, дотичної до предмету пошуку дисертації);
- опрацювання лекційного курсу;
- додаткових балів за участь у наукових заходах, написанні повідомлень, есе тощо.

Підсумковий рейтинг обчислюється за формулою:

$$R_{\text{нід}} = R_{\text{сем}} + R_{\text{індз}} + R_{\text{лек.}} = 45 + 35 + 20 = 100 \text{ балів, де}$$

$R_{\text{пр}}$ – рейтингові бали за виконання завдань до семінарських занять.

$R_{\text{індз (реферат)}}$ – рейтингові бали за виконання ІНДЗ.

$R_{\text{лекц.}}$ – рейтингові бали за опрацювання лекційного курсу.

3.2. Критерії нарахування балів.

Семінарське заняття оцінюється 5 балами:

«відмінно» – повна творча відповідь (більше 90% необхідної інформації), завдання семінарського заняття виконані творчо, без зауважень – 5 балів;

«добре» – повна відповідь (не менше 75% необхідної інформації), або повна відповідь з незначними помилками, які здобувач виправив після зауваження викладача. Завдання семінарського заняття виконані з незначними зауваженнями – 4 бали;

«задовільно» – повна або недостатньо повна відповідь на теоретичні запитання.

Практичне завдання виконані із значними зауваженнями – 3-2 бали;

«достатньо» – участь в обговоренні теоретичних питань практичної роботи.

Завдання до семінарського заняття виконані частково (50%) – 1 бал.

За виконання практичних робіт здобувач може отримати максимум 45 балів.

ІНДЗ (дослідження у формі реферату) оцінюються 35 балами:

Критерії оцінювання:

– актуальність обраної теми та її кореляція із темою дисертації – 5 балів

– розгорнутий план реферату – 2 бали;

– обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів досягнення мети дослідження – 3 бали;

– самостійний та критичний аналіз змісту першоджерел. Логічність викладу матеріалу - 15 балів;

– доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, шляхи розв'язку проблеми (при презентації результатів дослідження) – 5 балів;

– дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів реферату – 5 балів.

Загальна оцінка:

«відмінно» – завдання реферативного дослідження виконано без зауважень – 25-35 балів;

«добре» – завдання реферативного дослідження виконано з незначними зауваженнями, які здобувач виправив самостійно – 20-25 балів;

«задовільно» – завдання реферативного дослідження виконано з певними недоліками, частину з яких здобувач виправив самостійно – 15-20 балів;

«достатньо» – завдання реферативного дослідження виконано частково, самостійно виправити помилки здобувач не може – до-15 балів.

Опрацювання питань лекційного курсу оцінюється 20 балами:

«відмінно» – повне опрацювання питань лекційного курсу (не менше 90% потрібної інформації) – 20-15 балів;

«добре» – достатньо повне опрацювання питань лекційного курсу (не менше 75% необхідної інформації) або повне з незначними неточностями – 15-10 балів;

«задовільно» – неповне опрацювання питань лекційного курсу (більше 60% необхідної інформації) – 10-5 балів;

«незадовільно» – опрацювання питань лекційного курсу менше 60% необхідної інформації з грубими помилками 0–5 балів.

Здобувачі, рейтинг яких по закінченню вивчення курсу складає більше 60 балів, мають право залишити за собою набраний упродовж навчання рейтинг та отримати підсумкову оцінку.

Здобувачі, які по закінченню вивчення курсу набрали менше 60 балів, але мають бали за реферат або бажають покращити свій рейтинг, виконують контрольну роботу (тестові завдання), що оцінюється 20 балами. У такому випадку підсумковий рейтинг обчислюється за формулою:

$$R_{\text{під}} = R_{\text{сем}} + R_{\text{реф}} + R_{\text{лк}} + R_{\text{кр}}, \text{ де}$$

$R_{\text{сем}}$ – рейтингові бали за виконання завдань до семінарських занять.

$R_{\text{реф}}$ – рейтингові бали за виконання ІНДЗ.

$R_{\text{лк}}$ – рейтингові бали за опрацювання лекційного курсу).

$R_{\text{екз}}$ – рейтингові бали за контрольну роботу (підсумковий тест).

Загальна сума балів у такому випадку не може перевищувати **80** балів.

Розподіл балів за видами навчальної діяльності

№ з/п	Види навчальної діяльності, кількість тем	Максимальна кількість балів за одну тему	Загальна кількість балів	Форма підсумкового контролю
1.	Опрацювання лекційного матеріалу		20	Екзамен
2	Практичні заняття (9)	5	45	
3	Індивідуальна робота (1)	1	35	
4	Контрольна робота (тестові завдання (1)	20	20	

Шкала оцінювання

За шкалою ECTS	За 100 бальною шкалою ECTS	Значення оцінки за рівнями сформованості ЗК, ФК, ПРН
A	90-100	Високий рівень володіння сформованими компетентностями, ПРН
B	82-89	Достатній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
C	74-81	Середньо-достатній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
D	64-73	Середній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
E	60-63	Рівень оволодіння ЗК, ФК, ПРН
FX	35-59	Низький рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
F	0-34	Дуже низький рівень володіння ЗК, ФК, ПРН

4. Політика курсу:

Академічна доброчесність. Викладання та засвоєння навчального компоненту «Історична антропологія» передбачає:

- _____сталу волю до сумлінної інтелектуальної праці, орієнтованої на пошук істини та суспільне благо;

- _____суворе дотримання принципів інтелектуальної власності;

- підпорядкування своїх дій виключно вимогам та логіці неупередженого наукового дослідження, а не особистим інтересам чи соціальній кон'юктурі;

- здатність брати на себе відповідальність за процес та результати дослідження, не фальшувати і не симулювати їх;

- суворо дотримуватися прав інтелектуальної власності та наукового пріоритету;

- не припускати плагіату: усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту з коректними текстовими запозиченнями, які не повинні перевищувати 20%.

- сприяти утвердженню у науковому співтоваристві норм інтелектуальної відповідальності, чесності, сумління, високих теоретичних стандартів.

До усіх здобувачів освіти освітньої компоненти гарантується неупереджене ставлення і справедливе оцінювання результатів роботи. Високо цінується дотримання принципів академічної доброчесності. Навіть окремий випадок порушення академічної доброчесності є серйозним проступком, який може призвести до несправедливого перерозподілу оцінок і загального рейтингу студентів. Здобувачі, які проявили академічну нечесність під час виконання завдань (тестів) та контрольних заходів, притягуються до академічної відповідальності – нульової оцінки для цього завдання із відповідним зниженням підсумкового балу.

За порушення академічної доброчесності у процесі вивчення курсу здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності:

– повторне проходження оцінювання (тестування, контрольна робота);

– повторне проходження курсу.

Відвідування занять.

Відвідування лекційних занять є добровільним вибором здобувача. Лекційні та семінарські заняття проводяться згідно з розкладом. Результати виконання завдань до семінарських занять чи опрацювання питань лекційного курсу (за умов самостійного вивчення) мають бути представлені викладачу на перевірку відповідно до розкладу занять особисто під час їх проведення або в режимі on-line, але не пізніше ніж до наступного семінарського чи лекційного заняття.

Матеріали самостійно опрацьованих лекцій (тезисний конспект) та практичних робіт мають бути надіслані на e-mail, Viber викладача або у Google Classroom курсу.

5. Інформаційне забезпечення

Основна література.

1. Верменич Я., Ясь О. Український проект на перехресті культур та ідентичностей: українсько- російське пограниччя як простір "зіткнення цивілізацій": аналітична записка / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 78 с.
2. Сергій Плохій Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. К.: Критика, 2015. 456 с.
3. Плохій С. Загублене царство. Історія «Русского мира» з 1470 року до сьогодні/ Сергій Плохій; пер. з англ. В. Семенова, Є. Євменова; наук. ред. ч. I-IV С. Лунін; худож.-оформлювач М. Мендор. Харків: Бібколектор, 2019. 308 с.: іл.
4. Удод О., Блашук С., Верменич Я., Ковалевська О., Ясь О. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями – 2 / Упоряд. Н. Пазюра; За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. – К.: Генеза, 2019. – 288 с.

Допоміжні джерела інформації

5. Сахновський О. Мікроісторія як напрям історичних досліджень. *Історична панорама*. 2014. Вип. 18. С. 65-78.
6. Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI початку XVIII століття. Laurus, 2012. 472 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Dzerkala_identychnosti/

Інформаційні ресурси

7. Сайт асоціації істориків. URL: <http://www.historians.in.ua>
8. Сайт Інституту археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. URL: <http://archeos.org.ua>
9. Сайт Інституту історії НАН України. URL: <http://www.history.org.ua/>
10. Сайт часопису «Україна Модерна». URL: <http://uamoderna.com>